

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผลของงานวิจัย

รายงานของ Food and Agriculture Organization ระบุว่า ในปี ค.ศ. 2030 ผลผลิตปลาจะต้องมีปริมาณเพิ่มขึ้น 37 ล้านตัน เพื่อให้สามารถรองรับกับการบริโภคของประชากรทั่วโลก โดยปัจจุบันปลาจำนวน 45% หรือเท่ากับ 48 ล้านตันนั้น เป็นปลาที่ได้มาจากการเพาะเลี้ยง โดยคาดว่าในปี 2030 ประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นอีก 2 พันล้านคน ดังนั้น จะส่งผลให้มีความต้องการของปลาเพิ่มขึ้นเป็น 85 ล้านตันต่อปี นอกจากนี้ยังระบุว่า กลุ่มสหภาพยุโรป เป็นกลุ่มประเทศที่นำเข้าปลาร้อยละ 42 ของจำนวนปลาที่ผลิตได้ทั่วโลกคิดเป็นมูลค่า 38 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยปลาที่ผลิตได้ทั่วโลกร้อยละ 79 มาจากประเทศกำลังพัฒนา โดยขณะนี้กลุ่มประเทศที่มีการเติบโตในการบริโภคปลามากที่สุด ได้แก่ กลุ่มสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และเอเชีย มีการบริโภคสินค้าปลาแปรรูปมากขึ้น จากรายงานดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มกระแสความต้องการในการบริโภคสินค้าประมง โดยเฉพาะปลา คาดว่าจะมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในตลาด กลุ่มสหภาพยุโรป สหรัฐอเมริกา และเอเชีย ซึ่งปัจจุบันหลายประเทศมีแนวโน้มขยายการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อสร้างผลกำไรเข้าประเทศ ดังเช่น จีน ซึ่งมีการเพาะเลี้ยงปลาเพื่อการส่งออกไปยังกลุ่มสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา เป็นจำนวนมาก ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรปรับแนวทางการผลิตและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพื่อสามารถป้อนสินค้าให้แก่ตลาดผู้ซื้อได้พอเพียงกับความต้องการที่มีปริมาณมากขึ้นตามลำดับ (สมหญิง, 2550)

นอกจากประเทศคู่ค้าของไทยจะใช้ข้ออ้างในเรื่องคุณภาพของสินค้าประมงแล้ว บางประเทศเริ่มออกมาตรฐานสินค้าของตนเอง เพื่อใช้เป็นข้อกีดกันทางการค้า เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ระบุให้ผู้ที่จะส่งออกกุ้งไปให้กับห้างวอลล์มาร์ท ต้องได้รับมาตรฐาน ระดับเดียวกันกับกลุ่มสหภาพยุโรป ได้ออกมาตรฐาน EUREPGAP เป็นต้น การออกมาตรฐานส่งผลกระทบต่อประเทศผู้ผลิตอย่างประเทศไทยโดยตรง กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้เสนอเพื่อ

จัดทำ Aquaculture Certification เป็นแนวทางมาตรฐานภาคการผลิตสินค้าประมงที่ทุกประเทศได้ปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาและรับฟังความคิดเห็นจากทุกประเทศในระดับของภูมิภาคอาเซียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศผู้ผลิตสินค้าประมง นอกจากนี้กรมประมงของไทยยังเป็นส่วนหนึ่งในการจัดตั้งพันธมิตรกึ่งอาเซียน เพื่อรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียนด้วยกัน เช่น จีน เวียดนาม มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น สร้างอำนาจต่อรองทางการค้ากับประเทศผู้นำเข้าสินค้าประมงให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น (สมหญิง, 2550)

ข้อได้เปรียบในการส่งออกสินค้าประมงของไทย คือ คุณภาพและมาตรฐานการผลิต ซึ่งกรมประมงได้วางมาตรการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตของสินค้าประมง ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำจนถึงมือผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นการเฝ้าระวังคุณภาพของน้ำ สารตกค้างต่างๆ ตรวจสอบสุขอนามัย และสุขลักษณะของเรือและท่าเทียบเรือ เพื่อให้สินค้าประมงที่ได้จากการจับจากธรรมชาติมีความปลอดภัย นอกจากนี้ในส่วนของการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ได้จัดทำมาตรฐานฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ดีและเหมาะสม และฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมกันนี้ยังได้มีการพัฒนาระบบการตรวจสอบย้อนกลับสินค้าประมง เพื่อให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในตัวสินค้า จนเป็นที่ยอมรับของประเทศคู่ค้า เช่น สหภาพยุโรป ที่ให้กรมประมงเป็นหน่วยตรวจสอบรับรองสินค้าประมงที่จะส่งออกไปยังสหภาพยุโรปทั้งหมด เป็นต้น (กรมประมง, 2553)

ขณะเดียวกันรัฐบาลมีนโยบายให้ปี พ.ศ.2547 เป็นปีแห่งความปลอดภัยด้านอาหารโดยมุ่งเน้นให้ประเทศไทยสามารถผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ ถูกสุขภาพอนามัย ปลอดภัยสารตกค้าง และได้มาตรฐานเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพดี แข็งแรง เนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสำคัญต่อสุขภาพของประชาชน และอาหารปลอดภัยที่ประชาชนบริโภคนั้น ต้องปราศจากเชื้อโรค อาหารเป็นพิษ หรือปนเปื้อนจากเชื้อโรคทางเดินอาหาร ยาปฏิชีวนะและสารเคมีต้องห้าม ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคสินค้าประมง จึงต้องมีการพัฒนาเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าประมงโดยมีระบบการดูแล ควบคุมและตรวจสอบคุณภาพความปลอดภัยของสินค้าประมงที่ผลิตทุกขั้นตอนตั้งแต่วัตถุดิบ การผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่ายจนถึงผู้บริโภคอาหาร ทั้งนี้มาตรฐานที่ใช้ในการควบคุมต้องมีความเท่าเทียมกับมาตรฐานสากลซึ่งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบสนองตามนโยบายของรัฐบาล กรมประมง

ซึ่งเป็นหนึ่งในหน่วยงานในกลุ่มการผลิตของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงดำเนินการวางแผน และดำเนินการโครงการต่างๆ ขึ้นคือ โครงการความปลอดภัยด้านอาหาร (Food Safety) ซึ่งกรมประมงได้วางมาตรฐานต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้สำหรับจัดแยกชั้นคุณภาพการผลิตสินค้าสัตว์น้ำของเกษตรกรขึ้น โดยให้มาตรฐานการผลิตสัตว์น้ำขึ้นปลอดภัย (Safety Level) สำหรับเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำจืด และฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เป็นมาตรฐานขั้นเริ่มต้นการผลิตสัตว์น้ำ เพื่อที่จะได้พัฒนาเกษตรกรเหล่านี้ให้เข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติทางประมงที่ดี (Good Aquaculture Practice: GAP) (กรมประมง, 2552)

อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมีการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์และมีการเลี้ยงปลาในกระชัง บริเวณแม่น้ำปิงที่ไหลผ่านอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จากข้อมูลสถิติเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการความปลอดภัยด้านอาหาร จำนวน 52 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรที่ไม่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี และเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า เกษตรกรที่ไม่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี ของอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนการปฏิบัติทางการประมงที่ดีได้อย่างครบถ้วนและต่อเนื่อง (กรมประมง, 2552) ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียที่ตามมา คือ มีการพบการปนเปื้อนของสารเคมีต้องห้ามในขั้นตอนการผลิต ทำให้ส่งผลกระทบต่อการจัดจำหน่ายและความเชื่อมั่นของประชาชนซึ่งเป็นผู้บริโภคสินค้าประมงโดยตรง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อสงสัยว่า ปัจจัยที่มีผลต่อมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกรอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งจำนวน 52 ราย มีอะไรบ้างรวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามมาตรฐานฯ คำตอบที่ได้จากโจทย์วิจัยดังกล่าว น่าจะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการความปลอดภัยด้านอาหาร ตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี ของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรที่ยังไม่ผ่านมาตรฐานฯ ได้นำไปปรับปรุงการปฏิบัติเพื่อให้ได้รับมาตรฐานฯ ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาน้ำจืดในกระชังอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี 2552
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติจนสามารถผ่าน และไม่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกรอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการเลี้ยงปลาน้ำจืดตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกร อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับในมิติวิจัย ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติจนสามารถผ่าน และไม่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของเกษตรกรในอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งข้อมูลปัญหาและข้อเสนอแนะ จะเป็นประโยชน์ต่อศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่ ในการวางแผนและการสนับสนุนโครงการความปลอดภัยด้านอาหาร ตามมาตรฐานฯ และเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ก. ขอบเขตด้านประชากรและพื้นที่

ประชากรที่ใช้ศึกษาวิจัย คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการความปลอดภัยด้านอาหาร ในแม่น้ำปิง อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 52 ราย แบ่งเป็นเกษตรกรที่ไม่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี และเกษตรกรที่ผ่านมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่ ที่ทำหน้าที่สนับสนุนการเข้าร่วมโครงการฯ ของเกษตรกร จำนวน 3 ราย

ข. ขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบด้วย ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางสังคม ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา รายได้ของครัวเรือน

ขนาดของพื้นที่ในการถือครอง สถานที่ในการเลี้ยงปลาในกระชัง จำนวนกระชัง การจำหน่าย พันธุ์ปลา แรงงานในครัวเรือน แหล่งหรือปริมาณการกู้ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง การได้รับ ข่าวสารทางการประมง การได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ การศึกษาดูงาน/ฝึกอบรมเกี่ยวกับการ เลี้ยงปลาในกระชังตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี ปัญหาและข้อเสนอแนะ ใน การปฏิบัติการด้านต่างๆ ที่เป็นอยู่ อาทิ

- 1) การจัดการด้านสถานที่
- 2) การจัดการทั่วไป
- 3) การจัดการด้านปัจจัยการผลิต
- 4) การจัดการด้านการดูแลสุขภาพสัตว์น้ำ
- 5) การจัดการด้านการเก็บเกี่ยวและการขนส่ง

นิยามศัพท์

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อการปฏิบัติตามตามมาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดีของ เกษตรกร อาทิ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลา รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ขนาดของพื้นที่ในการถือครอง สถานที่ในการเลี้ยงปลา จำนวนกระชัง การจำหน่ายพันธุ์ปลา แรงงานในครัวเรือน แหล่งหรือปริมาณการกู้เงิน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง การได้รับข่าวสาร ทางการประมง การศึกษาดูงาน/ฝึกอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงปลาน้ำจืด

ความปลอดภัยด้านอาหารประมง หมายถึง อาหารที่ปราศจากเชื้อโรค อาหารเป็นพิษ หรือ ปนเปื้อนจากเชื้อโรคในทางเดินอาหาร ยาปฏิชีวนะและสารเคมีต้องห้าม มีการควบคุมคุณภาพและ ความปลอดภัยของสินค้าประมงโดยมีระบบการดูแล ควบคุมและตรวจสอบคุณภาพความปลอดภัย ของสินค้าประมงที่ผลิตทุกขั้นตอนตั้งแต่วัตถุดิบ การผลิต การแปรรูป การจัดจำหน่าย จนถึง ผู้บริโภค (กรมประมง, 2546)

มาตรฐานการปฏิบัติทางการประมงที่ดี หมายถึง ข้อกำหนดคุณลักษณะในกระบวนการ ผลิต โดยฟาร์มมีการขึ้นทะเบียนฟาร์ม ไม่มีการใช้สารต้องห้ามตามที่ทางราชการประกาศ ไม่มียา

ปฏิชีวนะและสารที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภคตกค้างในเนื้อสัตว์น้ำเกินมาตรฐานที่กำหนด มีการปฏิบัติตามขั้นตอนการปฏิบัติทางการประมงที่ดี และมีหนังสือกำกับการจำหน่ายสัตว์น้ำและลูกพันธุ์สัตว์น้ำ (กรมประมง, 2553)



ภาพที่ 1 พื้นที่เลี้ยงปลาในกระชังเขตอำเภอคอยหล่อ